

у якості активного начала стосовно обставин, умов зовнішнього середовища та використовує до них такий спосіб реагування, який є співвимірним як всій множині значимих для взаємодій об'єктивних факторів, так і його власній природній сутності».

Отже, складність позиції студента полягає у тому, що він включений у об'єктивну систему навчального процесу і вимушений прийняти власну «об'єктивність», водночас повинен відшукувати і знаходити можливість для розвитку власної активності, ініціативи, самостійності. Слід пам'ятати, що пізня юність характеризується посиленням потреби у самостійності, переході від зовнішньої підпорядкованості до внутрішньої самодетермінації. Тому потрібно визнати важливою умовою ефективного навчання саме студентської молоді створення певного оптимуму, балансу об'єкт-суб'єктного включення у систему, завдяки якому особа використовуватиме всі надані їй можливості і одночасно проявлятиме наднормативну активність з метою компенсації локальних недоліків реальної організації професійної підготовки.

Назаренко О.А., к.ю.н., доцент
кафедри міжнародного та європейського права

ВИКЛАДАННЯ НАУКИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Викладання науки міжнародного права було введено в російських (у тому числі українських) університетах статутом 1835 р. під назвою загальнонародного права, яке статутом 1863 р. було перейменовано в міжнародне. Українські вчені зробили значний внесок у розвиток науки міжнародного права. Варто назвати, зокрема професора Д.І. Каченовського («Курс міжнародного права» Харків, 1863), професора А.М. Стоянова («Нариси історії та догматики міжнародного права», Харків, 1875), професора В.А. Незабитовського («Вчення публіцистів про міждержавні володіння», Київ, 1862; «Про найновіші проекти міжнародного статуту» (Київ, 1874) та ін. Українські вузи завжди були як осередками науки міжнародного права, так і центрами її викладання. Завжди був центром науки (в тому числі і правової) і наш славетний університет.

Міжнародному праву належить особливе місце серед дисциплін міжнародно-правового циклу, що їх і сьогодні викладають на юридичних факультетах в Україні та світі, в тому числі і на юридичному факультеті КНЕУ.

Значення міжнародного права в сучасному світі і необхідність його вивчення постійно зростають. Не в останню чергу через те, що саме міжнародне право намагається за допомогою усіх можливих засобів утверджувати силу права, а не право сили в міжнародних відносинах, не зважаючи на те, що цю місію йому доводиться виконувати за умов нових викликів миру, безпеці, людині, природі.

Ще у резолюції «Десятиріччя міжнародного права ООН» 1989 р. Генеральна Асамблея ООН підкреслила необхідність «сприяти викладанню, ... поширенню і більш широкому визнанню міжнародного права». Сьогодні ця тенденція знаходить прояв в різних аспектах. Зокрема, при викладанні міжнародного права актуалізується удосконалення навчальних програм, застосування інноваційних, насамперед, активних методик викладання (як у ході лекційних занять, так і під час семінарських і практичних), підготовка навчальних підручників і посібників, які б відповідали сучасним потребам, сприяли активізації самостійного вивчення міжнародного права та підкреслювали практичну значущість міжнародного права, його ефективність та цінність. Такі посібники та підручники розробляються й викладачами кафедри міжнародного та європейського права.

Чи не найкраще ілюструє сутність та дію міжнародного права діяльність міжнародних судових органів, які перманентно перебувають у стані «пошуку міжнародного права», його тлумачення та застосування. Саме тому при викладанні науки міжнародного права актуалізується також вивчення конкретних справ міжнародних судових установ. У цих справах є справжні позивачі та відповідачі, є реальні інтереси держав, які вони намагалися відстояти за допомогою міжнародного правосуддя, є реальні обвинувачені в порушенні найважливіших норм міжнародного права. В цих справах суди застосовували договірні та звичаєві норми міжнародного права, його принципи.

У всьому світі вивчення справ Міжнародного Суду ООН і рішень інших міжнародних судів та арбітражів стало невід'ємною складовою опанування міжнародного права. Аналіз судових рішень використовується як метод поглибленого вивчення міжнародного права, метою якого є аналіз об'єктивного і раціонального застосування міжнародними судами норм міжнародного права до конкретних міжнародних спорів. Робота над рішеннями міжнародних судів відточує навички аналітичної роботи, підсилює розуміння ролі суду у визначенні, інтерпретації та застосуванні права, сприяє поглибленню розуміння сутності міжнародного права та міжнародного пра-

восуддя.

Рішення міжнародних судів — це аргументована позиція найкращих представників науки міжнародного права з усього світу. Для їхньої підготовки судді та представники держав, що перебувають у спорі, досліджують колосальну кількість наукових джерел, договірних і звичаєвих норм, практику держав, їхнє національне законодавство. Діяльність судових органів часто є взірцем того, як гнучкість розуму, професіоналізм та ерудиція юристів здатні вирішити складні правові і навіть політичні проблеми.

Саме тому невіддільною складовою при вивченні науки міжнародного права має стати вивчення практики міжнародних судових установ. Для цього на кафедрі розроблений навчальний посібник «Міжнародне право: практика застосування», який, на наш погляд, зможе підняти рівень викладання та вивчення міжнародного права до рівня кращих світових університетів.

*Намясенко О.К., канд. юрид. наук, доцент кафедри
правового регулювання економіки*

ЮРИДИЧНІ НАУКИ ТА ЮРИДИЧНІ НАВЧАЛЬНІ ДИСЦИПЛІНИ (СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЬЯТЬ НА ПРИКЛАДІ ВИКЛАДАННЯ НАУКИ «ГОСПОДАРСЬКЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО»)

У рамках теми цього річної науково-методичної конференції самостійне та важливе значення представляє питання розмежування і співвідношення понять «наука» і «навчальна дисципліна» на прикладі викладання господарського процесуального права.

Запровадження університетом нового підходу, зміст якого полягає у переході від викладання навчальної дисципліни до освоєння науки, було обумовлено необхідністю інтеграції навчального процесу та наукової діяльності.

Методологія викладання юридичних дисциплін передбачає їх дослідження з трьох позицій: як галузі права, як науки та як навчальної дисципліни. Поняття науки є найбільш складним і багатогранним явищем, яке розглядається з різних підходів, найбільш загальним з яких є розуміння науки як сфери людської діяльності, яка направлена на створення та теоретичну систематизацію об'єктивних знань про дійсність. Наукові знання відрізняються від звичайних послідовністю, систематичністю, а також тим, що створюють нові поняття, закони і теорії. Господарське процесуальне право як юридична наука являє собою сукупність правових знань щодо організації і діяльності господарських судів та інших органів, що вирішують господарські спори.

Господарське процесуальне право як галузь права є певною системою якісно однорідних юридичних норм, яка регулює відповідну сферу суспільних відносин специфічним методом правового регулювання. Система науки господарського процесуального права багато в чому збігається із системою господарського процесуального права як галузі права. Проте, система науки охоплює також і інші питання, які не входять до предмета галузі. Це, зокрема, питання розвитку господарського процесуального законодавства, організації господарських судів, правового статусу суддів господарських судів та інші питання, що мають загальнотеоретичне значення.

Господарське процесуальне право як навчальна дисципліна вивчає, перш за все, чинне господарське процесуальне право, його норми та інститути, концепції, правові погляди, історичні факти щодо проблем становлення та розвитку господарського процесу, накопичених правовою наукою. В межах викладання дисципліни господарського процесуального права завданням у підготовці фахівців є також навчання тим нормам господарського процесуального права і практиці їх застосування, які в сукупності становлять господарське процесуальне право як галузь права.

Курс господарського процесуального права як навчальної дисципліни має предметом вивчення відповідну юридичну науку та галузь права, однак відрізняється від останніх за предметом, об'єктом і структурою. Протягом проходження навчального курсу студент оволодіває знаннями не лише законів і практики їх застосування, але й пізнає закономірності їх розвитку, ознайомлюється з виробленим наукою понятійним апаратом, теоретичним обґрунтуванням закріплених у законі норм права, правилами їх тлумачення і застосування.

Таким чином, підвищення якості викладання навчальної дисципліни господарське процесуальне право за умови адекватного контролю за засвоєнням знань студентів, забезпечить автоматичне оволодіння ними основних положень науки господарського процесуального права.